

Ördögh Tibor¹

Az elvándorlás jellemzői a Nyugat-Balkánon²

Vezetői összefoglaló

- A Nyugat-Balkánt az elmúlt évszázadok során folyamatosan különböző okok miatt az elvándorlást jellemezte.
- Elvándorlást kiváltó okok: első világháború, második világháború, első és második délszláv háborúk, 2000-től a gazdasági célú migráció.
- Az elvándorlás mellett fontos probléma az alacsony születésszám.
- Fő célországoknak az EU 27 tagállama számít.

A Nyugat-Balkánt klasszikus kibocsátó régióként szokás meghatározni, mely az elmúlt évszázad folyamán folyamatosan növekvő tendenciát öltött. Az egyre nagyobb elvándorlás súlyos gazdasági, szociális és politikai következményekkel jár. Elemzésemben a régiót jellemző elvándorlást kívánom középpontba állítani.

It is customary to define the Western Balkans as a classic emitting region, which has been steadily increasing over the past century. Increasing emigration has serious economic, social and political consequences. In my analysis, I would like to focus on the emigration characteristic of the region.

A Nyugat-Balkán a migrációt tekintve hagyományosan kibocsátó régióknak számít az elmúlt évszázadok során, a válságok következtében nagyarányú kivándorlás jellemezte. Az első jelentős népességkiáramlás a térségből 1880 és 1921 között történt, amikor több ezer ember próbált szerencsét az Amerikai Egyesült Államokban, de akár említhetjük magát az amerikai kontinentet is. Ugyanebben az időszakban az Oszmán Birodalom

bukása és az azt követő lakosság (főleg muszlimok) kitelepítése jelentős migrációhoz vezetett Törökország irányába.

A kivándorlás a két világháború közötti időszakban és a második világháború alatt is folytatódott. A második világháború után Jugoszlávia több kétoldalú munkaerő-toborzási megállapodást írt alá a külföldi munkaerőre szoruló nyugat-európai országokkal. Ez elindította a Nyugat-Balkán térségéből Nyugat-Európába, különösen Németországba irányuló kivándorlást.

Az 1990-es években Jugoszlávia felbomlása és az azt követő háborúk, valamint a meglehetősen fájdalmas kommunista rendszerből a kapitalista gazdasági rendszerbe való átmenet a Nyugat-Balkánról tömeges kivándorlást eredményezett: különböző források szerint 1990-ben Albánia lakosságának mintegy 27 százaléka emigrált, Bosznia lakosságának körülbelül 25 százaléka keresett menedéket külföldön 1992 és 1995 között a háború elől menekülve. Az 1990 előtti, túlnyomórészt férfiakból álló munkaerő-migrációval ellentétben az 1990-es évektől kezdve a kivándorlást teljes családok kiáramlása jellemezte. Szintén megfigyelhető az a tendencia, hogy a végleges célú migrációt felváltotta az átmeneti időszakra vonatkozó külföldre távozás, mivel a globalizáció és a technológiai fejlődés megkönnyítette a mobilitást, és a lakosság nagy része számára elérhetővé és megfizethetővé tette az utazást. Napjainkban a fiatalok kivándorlása és az agyelszívás (*brain drain*) jelentik azokat a legérzékenyebb kérdéseket, amelyekkel a Nyugat-Balkán migrációval foglalkozó politikai döntéshozói szembesülnek.

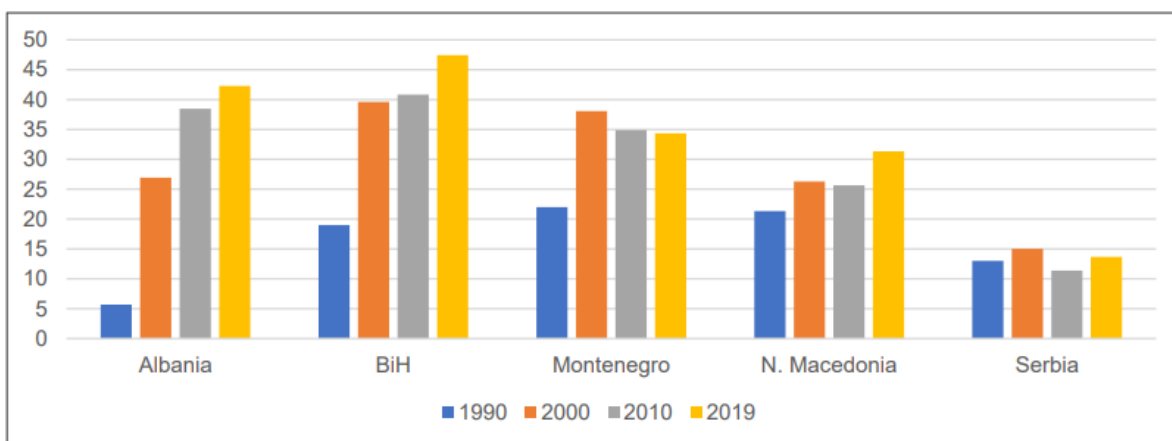
¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Európa-tanulmányok Tanszék

² Az elemzés a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott, OTKA K-21 K138160 azonosítószámú „Egy lehetséges európai nagystratégia határai - az illegális migráció mint indikátor” című projekt keretében készült.

Észak-Macedónia függetlenné válását követő évtizedekben közel 600 000 macedón költözött külföldre. A legutóbbi, 2021 végén végzett népszámlálás csak az elmúlt két évtizedben 10%-os népességfogyást mutat. A szomszédos Albániában 1,7 millió ember, a lakosság 37%-a hagyta el az országot az elmúlt három évtizedben. Az ENSZ népesedési kilátásairól szóló jelentés szerint a csaknem hárommillió ember lakossága 2100-ra várhatóan 1 millió alá süllyed. A Világbank adatai szerint Szerbiának, a közel 7 milliós országnak 2050-re várhatóan 1 millióval kevesebb lesz a lakossága. Ez arra készítette a szerb hatóságokat, hogy megdöbbentő nyilatkozatot tettek, miszerint a balkáni nemzet gyakorlatilag minden évben elveszít egy várost. Úgy tűnik, Bosznia-Hercegovina a régió legsúlyosabban sújtott országa, az állampolgárok csaknem fele már nem él ott.

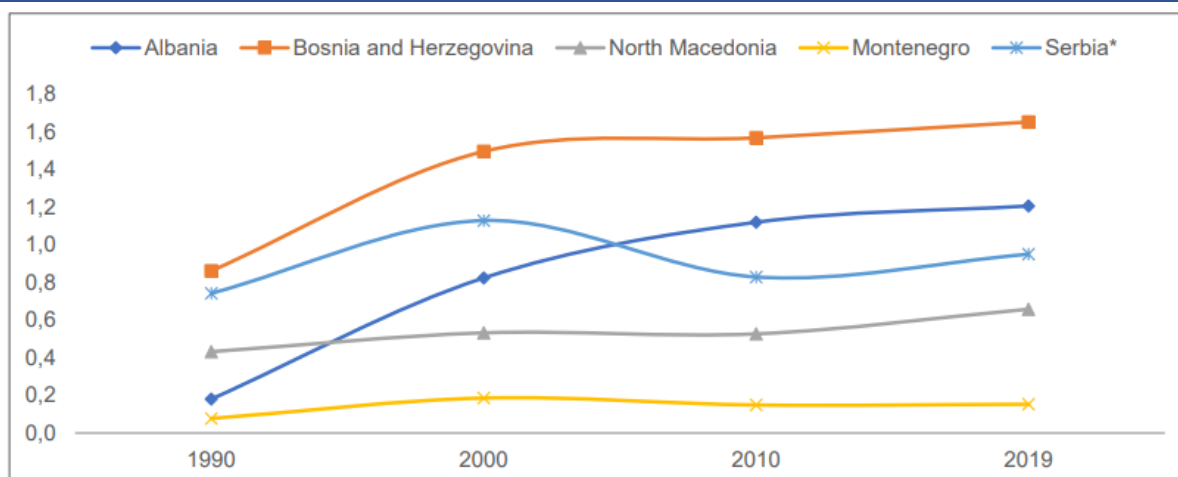
Egy 2018-as fiatalok körében végzett felmérés szerint a régió fiatal lakosságának 33 százaléka erősen vágyik a kivándorlásra. A Gallup kutatása kimutatta, hogy Szerbiában a 15 és 29 év közöttiek mintegy 46 százaléka úgy akar elmenni, hogy nem áll szándékában visszatérni. A felsőfokú végzettségűek 27 százaléka fejezte ki végleg távozását.

A Nyugat-Balkán államainak vezetőinek az alacsony születésszám és a tömeges kivándorlás következtében a lakosság csökkenésével és elöregedésével kell szembenéznük. 1990 óta a régióból kivándorlók száma megkétszereződött, és közel 4,6 millióra nőtt 2019-re. Ez a tendencia különösen szembetűnő volt Albániában és Bosznia-Hercegovinában, ahol a részesedés a kivándorlók a lakosság több mint 40%-át tették ki (1. ábra). Bosznia-Hercegovina volt a régió vezető országa a kivándorlók abszolút számát tekintve (1,65 millió), amelyet Albánia követ 1,2 millióval, Szerbiában pedig 0,95 millióval 2019-ben (2. ábra).

1. ábra Kivándorlási arány a népességhez viszonyítva, 1990-2019 (%)³

³ Mivel Koszovó nem tagja az ENSZ-nek, így rá vonatkozóan állami adat nem található. Ábra adatainak forrása: UN Statistics 2019, wiiw Annual Database.

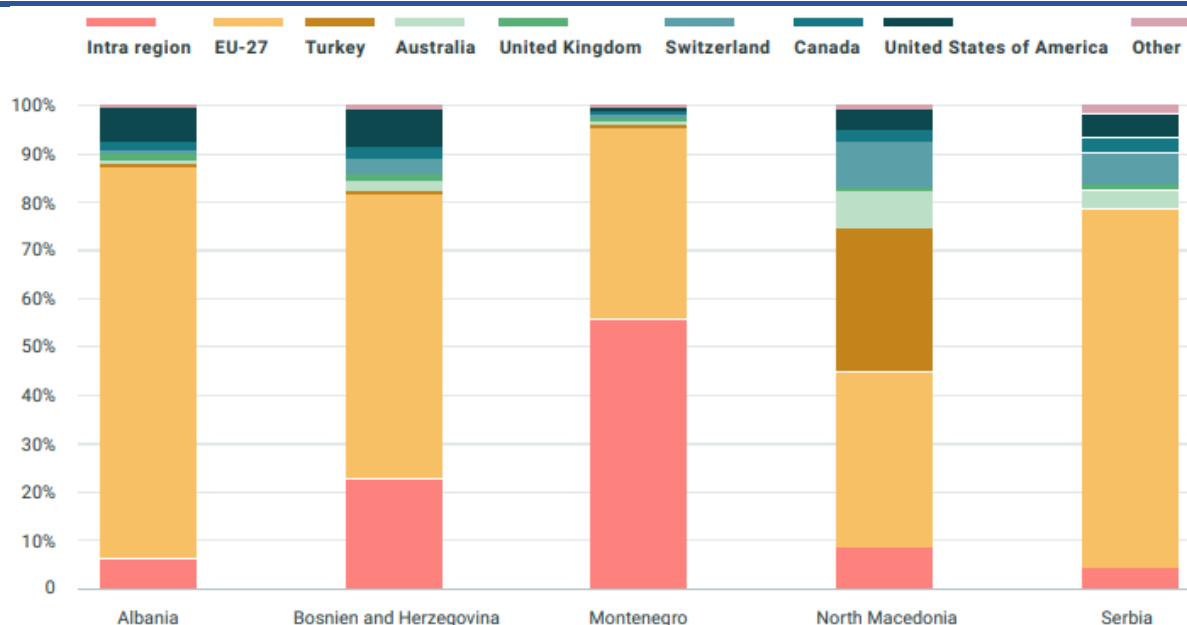

2. ábra: A nyugat-balkáni országokból kivándorlók száma, 1990–2019 (millióban)⁴

Az OECD nemzetközi migrációs jelentésében úgy becsüli, hogy a 2012-től 2016-ig tartó öt évben, illetve 2013 és 2017 között átlagosan körülbelül 155 000 ember hagyta el évente a Nyugat-Balkánt. Fontos megjegyezni, hogy az adatok minden olyan személyt tartalmaznak, akik elhagyták az országot, beleértve azokat is, akik ideiglenesen elhagyták az országot munkavégzés, önképzés, vagy vállalatközi transzfer által, valamint ideiglenes munkaerő-vándorlás céljából. Ha az átlagos évi 155 000 fős kiáramlást korrigáljuk az átlaggal a Nyugat-Balkánra évente visszatérő emberek számával (körülbelül 83 000), éves szinten nettó kiáramlást kapunk mintegy 70 000 emberből.

A 3. ábrán látható, hogy az Európai Unió a Nyugat-Balkánról érkező kivándorlók fő célpontja, az albán migránsok Olaszországban és Görögországban koncentrálódnak, míg a többi nyugat-balkáni országból elsősorban Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Svédországban, Olaszországban, Egyesült Királyságban és Svájcban élnek.

⁴ Mivel Koszovó nem tagja az ENSZ-nek, így rá vonatkozóan állami adat nem található. Ábra adatainak forrása: UN Statistics 2019.

3. ábra: A nyugat-balkáni kivándorlás fő célországai (2019-ben)⁵

Az EU28+ országaiban a hat nyugat-balkáni állam polgárai között megjelenik a munkavégzés, a család egyesítés, a külföldön történő továbbtanulás céljából történő emigrálás.

	Work	Family	Education	Other	Total
Albania	86,073	281,303	18,765	114,959	498,875
Bosnia and Herzegovina	129,585	105,485	17,033	20,722	272,155
Montenegro	5,094	9,313	3,076	4,731	22,080
North Macedonia	40,849	88,267	9,325	23,932	160,633
Serbia	126,119	133,053	24,826	68,953	351,730
Kosovo	46,653	142,604	7,398	51,795	246,540

4. ábra: A WB6 állampolgároknak kiadott első engedélyek teljes száma az EU28+-ban (2010-2019)⁶

A régió belüli migráció is gyakori, különösen a boszniaiak és montenegróiak körében. Mivel az 1970-es évek elején a nyugat-európai országokban bevezetett munkaerő-toborzási tilalmak nyomán nem léteztek legális (körkörös) migrációs utak, sok nyugat-balkáni emigráns keresett szabálytalan beutazási és tartózkodási csatornákat, vagy menedékkérelmet nyújtott be. Azonban a közelmúlt fejleményei, mint például a „nyugat-balkáni rendelet” bevezetése Németországban és a kétoldalú foglalkoztatási programok a nyugat-balkáni állami foglalkoztatási ügynökségekkel, a régióból érkező menedékkérelmek visszaesését, valamint a munkavállalók egyes ágazatokból való növekvő kivándorlását eredményezték (például az építőipar vagy az ápolás, ami súlyosbította a munkaerőhiányt ezekben az ágazatokban a kibocsátó országokban.

⁵ Ábra adatainak forrása: Nermin Oruč: Emigration from the Western Balkans. Forrás: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-profiles/505179/emigration-from-the-western-balkans/> (2023.11.24.)

⁶ Ábra adatainak forrása: EUROSTAT